

मेमॉयर्स ऑफ शेरलॉक होम्स

लेखक

ऑर्थर कॉनन डायल

अनुवाद

विवेक जोशी

समन्वय प्रकाशन, कोल्हापूर

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रीब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,

शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

मेमॉयर्स ऑफ शेरलॉक होम्स : ऑर्थर कॉनन डायल

© सुरक्षित

प्रकाशक

समन्वय प्रकाशन

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

riyapublications@gmail.com

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

अक्षरजुळणी

रावजी देसाई

मुखपृष्ठ

चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक

ऋग्वेद प्रिंटर्स, पुणे.

आवृत्ती

सप्टेंबर, २०१३

किंमत

₹ २३०/-

प्रास्ताविक

या पुस्तकात 'स्टडी इन स्कालॅट' 'दि साईन ऑफ फोर' 'दि हाऊंड ऑफ दि बास्करव्हिल' आणि 'दि व्हॅली ऑफ फिअर्स' या चार कादंबऱ्या वगळता शेरलॉक होम्सच्या काही कथांचा संग्रह आहे.

या स्वरूपात तो सर्वप्रथम १८९२ साली 'ए स्कॅन्डल इन बोहेमिया' या कथेतून अवतीर्ण झाला आणि १९२७ साली 'सोकॉब ओल्ड प्लेस' या कथेद्वारे त्यानं आपला निरोप घेतला. त्याची पद्धती आणि व्यक्तिचित्र आत्तापर्यंत लोकांना चांगलंच परिचित झालं होतं त्यामुळे स्वाभाविकपणे वाचकांना आश्चर्य वाटणं कमी झालं व पूर्वीच्या कथांशी नवीन कथांची तुलना होऊ लागली. एकानं तर प्रतिक्रिया व्यक्त केली की, "भले तो कड्यावरून पडून मेला नसेल पण तो पूर्वीचा होम्स निश्चितच राहिला नाही." मला विश्वास आहे की वाचकांनी त्यापैकी कोणतीही कथा वाचली तरी त्यांना कथेची सुरुवात आणि शेवट जराही खटकणार नाही.

क्रोबरो, १९२८

ऑर्थर कॉनन डायल.

अनुक्रमणिका

१.	कुत्रा भुंकला नाही (सिल्व्हर ब्लेझ)	...	९
२.	होम्सची फजिती (यलो फेस)	...	३६
३.	तेल गेलं, तूप गेलं (स्टॉक ब्रोकर्स क्लार्क)	...	५४
४.	भूतकाळाचे ओझे (ग्लोरिया स्कॉट)	...	७३
५.	आंधळी रूढी (मसग्रेव्ह रिच्युअल)	...	९३
६.	'चोराच्या उलट्या बोंबा' (रिगेट स्क्वायर)	...	११२
७.	अपराधी कोण? (क्रुकेड मॅन)	...	१३२
८.	विकतचं दुखणं (रेसिडंट पॅशंट)	...	१५१
९.	दोघांचं भांडण, तिसऱ्याला ताप (ग्रीक इंटरप्रिटर)	...	१६९
१०.	नौदलाचा करार (नॅव्हल ट्रीटी)	...	१८९
११.	होम्सची अखेर? (फायनल प्रॉब्लेम)	...	२२३

कुत्रा भुंकला नाही

“वॅटसन, मला वाटतं की आता मला जावं लागणार.” आम्ही ब्रेकफास्ट घेण्यासाठी बसलो असताना होम्स म्हणाला.

“कुठे?”

“डार्टमूरला - किंग्स पायलॅंडला.”

मला त्याच्या या बोलण्याचं अजिबात आश्चर्य वाटलं नाही. उलट या सनसनाटी प्रकरणात त्यानं यापूर्वीच रस का घेतला नाही याचं मला राहून राहून आश्चर्य वाटत होतं. साऱ्या इंग्लंडमध्ये सध्या याच विषयावर चर्चा चालली होती. संपूर्ण दिवस माझा हा जोडीदार मान खाली घालून, भुवया वर चढवून सतत पाईप ओढत बसला होता. माझे प्रश्न त्याला ऐकूच जात नव्हते. सर्व वर्तमानपत्रांच्या ताज्या आवृत्त्या केवळ नजर टाकून कोपऱ्यात फेकून देत होता. तो काहीही बोलला नसला तरी त्याच्या मनात काय खळबळ चालली आहे याची मला कल्पना होती. सध्या सर्व लोकांना चर्चा करायला व होम्सला आपलं कौशल्य वापरायला एकच विषय होता. वेसेक्स कपसाठी सर्वांचं आकर्षण असणारा उमदा घोडा हरवणं आणि त्याच्या प्रशिक्षकाचा खून होणं. साहजिकच त्यानं आपला निर्णय जाहीर केला तेव्हा मला अजिबात नवल वाटलं नाही.

“तुला अडचण होणार नसेल तर मलाही तुझ्याबरोबर यायला आवडेल.”मी म्हणालो.

“बाबारे, तू आलास तर माझ्यावर उपकारच होतील. उलट या प्रकरणात काही गोष्टी अशा वैशिष्ट्यपूर्ण आहेत की तुझा वेळ सार्थकीच लागेल. आपल्याला आता पॅडिंग्टनला जाणारी गाडी सहज मिळेल. बाकीचा सारा तपशील तुला गाडीतच सांगेन. अरे हो, तुझं ते भिंग बरोबर घेतलंस तर अधिक चांगलं होईल.”

आणखी तासाभरानं आम्ही एक्स्टरला जाणाऱ्या गाडीत पहिल्या वर्गाच्या डब्यात बसलो होतो. होम्स पॅडिंग्टनला घेतलेले ताजे पेपर्स वाचण्यात गर्क होता. थोड्या वेळानं त्यानं ते आपल्या सीटखाली ढकलले आणि माझ्यासमोर सिगारचा खोका धरला.

“आपण छान चाललो आहोत,” तो खिडकीबाहेर नजर टाकून आपलं घड्याळ बघत बोलला. “सध्या गाडीचा वेग ताशी साडेत्रेपन्न मैल आहे.”

“पण मला तर बाहेर मैलाचे दगड दिसले नाहीत.”मी म्हणालो.

“दिसले मलासुद्धा नाहीत. पण हे कडेला तारेचे खांब आहेत ना, या दोन खांबांमध्ये साठ यार्डांचं अंतर असतं व त्यावरून, आपण सहज हिशेब करू शकतो. मला वाटतं, तुला हा जॉन स्ट्रेकरचा खून आणि सिल्व्हर ब्लेझचं नाहीसं होणं याविषयी पुरेशी माहिती असेल.”

“टेलिग्राफ आणि क्रॉनिकलमधील बातम्यांवरून समजली तेवढी आहे.”

“प्रकरण असं आहे की आणखी पुरावे गोळा करित बसण्यापेक्षा हाती असलेल्या माहितीवरून तर्कसंगत अनुमान बांधणं सोईचं होईल. ही दुःखद घटना अत्यंत विलक्षण आहे व तिचा अनेक लोकांवर परिणाम होणार. तेव्हा तिच्यावर वावड्या उठणं, तर्कवितर्क लढवले जाणं स्वाभाविक आहे. या वावड्यांपासून वस्तुस्थिती अलग करणं हेच मोठं कठीण काम आहे. ते निश्चित करण्यावरच या प्रकरणातील रहस्याचा उलगडा करणं अवलंबून आहे. मंगळवारी संध्याकाळी मला घोड्याचे मालक कर्नल रॉस आणि इन्स्पेक्टर ग्रेगरी यांचे टेलिग्राम मिळाले. या ग्रेगरीकडे या प्रकरणाचा तपास आहे. त्या दोघांनाही माझी मदत हवी आहे.”

“मंगळवारी संध्याकाळी! “मी ओरडलोच,” आणि आज गुरुवारची सकाळ आहे. तू कालच का गेला नाहीस?”

“गाढवपणा केला वॅटसन, शुध्द गाढवपणा! साऱ्या इंग्लंडमध्ये प्रसिद्ध असणारा घोडा काहीशा निर्जन अशा डॉर्टमूरच्या उत्तर भागातून नाहीसा होतो

यावर माझा विश्वासच बसेना. तो सापडला आणि त्याला चोरणाऱ्यानंच जॉन स्ट्रेकरचा खून केला अशी बातमी ऐकायला मिळेल या आशेवर काल मी तासंनुतास वाया घालवले. सकाळ झाली तरीही फिट्झरॉय सिंपसन नावाच्या इसमाला अटक करण्यापलीकडे काहीही प्रगती झाली नाही असं समजलं तेव्हा मला आपण आता या प्रकरणात लक्ष घातलंच पाहिजे असं मी ठरवलं. तरीही कालचा दिवस अगदीच वाया गेला नाही असं मला वाटतं.”

“म्हणजे तू काही निष्कर्ष काढले आहेस तर?”

“निदान काही अत्यावश्यक गोष्टी तरी समजल्या आहेत. त्या आता मी तुला सांगतो. दुसऱ्याला सांगून काही उपयोग नाही आणि तुला सांगितल्या नाहीत तर तू मदत करू शकणार नाहीस.”

मी आरामात टेकून सिगारचे झुरके घेऊ लागलो. होम्स किंचित पुढे झुकला आणि आपल्या डाव्या हाताच्या तळव्यावर उजव्या हाताचं बोट नाचवत मला एक एक मुद्दा समजावून सांगू लागला.

“सिल्व्हर ब्लेझ,” तो म्हणाला. “हा आयसोनामी कुळातील घोडा. या वंशाचे सारे गुण त्याच्यात पुरेपूर उतरले होते. त्याचं आता पाचवं वर्ष चालू आहे. आपल्या मालकाला- कर्नल रॉस यांना त्यानं भरपूर बक्षीसं मिळवून दिली आहेत. ही दुर्घटना घडेपर्यंत वेसेक्स कपाकरिता त्यालाच सर्वाधिक पसंती होती. त्याच्यावर तीनास एक या प्रमाणात पैसे लावले गेले होते. त्यानं आतापर्यंत आपल्या चाहत्यांना कधीही निराश केलं नाही. त्यामुळे अशा अवघड परिस्थितीतही लोकांनी त्याच्यावर भरपूर पैसे लावले आहेत. साहजिकच पुढल्या मंगळवारी होणाऱ्या शर्यतीत सिल्व्हर ब्लेझ धावू नये या खटपटीत काहीजण निश्चितच असणार.

“अर्थात किंग्स पायलंडमधे या गोष्टीची सर्वांना कल्पना होतीच. कर्नल साहेबांचा तबेला तिथेच आहे व त्यांनी त्याच्या सुरक्षेसाठी शक्य ती सारी व्यवस्था केली आहे. त्यांचा अश्वशिक्षक जॉन स्ट्रेकर हा रिटायर्ड जॉकी आहे. त्यानं पाच वर्षे कर्नल साहेबांसाठी जॉकी म्हणून काम केलं आणि वजन जास्त झाल्यामुळे पुढे सात वर्षे प्रशिक्षक म्हणून काम केलं. तो अत्यंत प्रामाणिक आणि कामसू इसम आहे. त्याच्या हाताखाली तीन मुलं काम करतात. त्यांच्याकडे फक्त चार घोडे असल्याने एवढे नोकर पुरेसे होतात. त्या तिघांपैकी एकजण तबेल्यात पहाऱ्यावर राहतो तर दुसरे दोघे माळ्यावर झोपतात. ते तिघेही अत्यंत प्रामाणिक आहेत. जॉन स्ट्रेकर विवाहित

आहे. तो तबेल्यापासून दोनशे यार्डावर असणाऱ्या छोट्या घरात राहतो. त्याला मूलबाळ नाही. घरात पती-पत्नीशिवाय एक मुलगी कामाला आहे. आजूबाजूचा परिसर तसा उजाडच आहे. फक्त उत्तरेला अर्ध्या मैलावर वृद्ध व अपंगांना हवापालट करण्यासाठी काही बंगले बांधलेले आहेत. त्यांचा कंत्राटदार पश्चिमेला दोन मैलांवर राहतो. पठारापलीकडे साधारणपणे दोन मैलांवर कॅपलटन इथे लॉर्ड बॅक वॉटर यांचं मोठं प्रशिक्षण केंद्र आहे. त्याची व्यवस्था सिलास ब्राऊन नावाचा इसम बघतो. बाकी सर्व दिशांना ओसाड माळरान आहे. अधूनमधून भटके जिप्सी येतात एवढंच. अशा परिस्थितीत सोमवारी रात्री हा प्रकार घडला.

“नेहमीप्रमाणे संध्याकाळी घोड्यांना फिरवून आणून पाणी पाजण्यात आलं. रात्री नऊ वाजता तबेल्याला कुलूप लावलं गेलं. दोन मुलगे स्ट्रेकरच्या घरी जेवणासाठी गेले तर तिसरा नेड हंटर पहाऱ्यासाठी तबेल्यातच थांबला. नऊ वाजल्यानंतर काही मिनिटांनी ती एडिथ बॅक्स्टर नावाची काम करणारी मुलगी त्याचं जेवण घेऊन तबेल्याकडे निघाली. आज जेवणात मटणाचा रस्सा होता. तबेल्यामध्ये नळ होताच त्यामुळे तिनं बरोबर पाणी घेतलं नव्हतं आणि कामावर असणाऱ्या मुलांनी दुसरं काही प्यायचं नाही असा कडक नियम होता. रात्री काळोख होता आणि तबेल्याकडे जाणारा रस्ता उघड्या माळावरून असल्यामुळे त्या मुलीनं बरोबर कंदील घेतला होता.

“एडिथ बॅक्स्टर तबेल्यापासून पंचवीस तीस यार्डावर आली असेल, एवढ्यात एक माणूस काळोखातून पुढे आला आणि त्यानं तिला थांबायला सांगितलं. तो कंदिलाच्या पिवळसर प्रकाशात आला तसा तो एक सभ्य गृहस्थ असल्याचं तिला आढळून आलं. त्याच्या अंगात राखाडी रंगाचा सूट तर डोक्यावर कापडी टोपी होती. त्याच्या हातात मूठ असणारी भक्कम काठी होती. त्याच्या एकूण व्यक्तिमत्त्वां ती प्रभावित झाली खरी पण त्याचा चेहरा फिकुटलेला दिसत होता आणि गोंधळलेला वाटत होता, वयानं तो तिशीच्या पुढील वाटत होता.

“ ‘मी नक्की कुठे आहे ते सांगू शकशील का?’ त्यानं विचारलं. ‘मला वाटत होतं की आज रात्री बहुतेक माळावरच झोप काढावी लागणार तेवढ्यात मला तुझ्या हातातील कंदिलाचा उजेड दिसला.’

“ ‘आपण किंग्स पायलंड येथील अश्व प्रशिक्षण केंद्राजवळ आहात.’ त्या मुलीनं उत्तर दिलं.

“ ‘अरे वा! माझं नशीबच फळफळलं म्हणायचं!’ तो ओरडला. ‘माझ्या माहितीप्रमाणे रोज रात्री तिथे एक मुलगा पहाऱ्यावर असतो. बहुतेक त्यालाच तू हे जेवण नेऊन देत असावीस. हे बघ, तुला नवीन ड्रेस घेण्याएवढे पैसे मिळाले तर निश्चितच आवडेल ना!’ असं म्हणून त्यानं आपल्या जाकिटाच्या खिशातून एक घडी केलेला कागद बाहेर काढला. ‘हा कागद त्या मुलाला दे म्हणजे तुला एक सुंदर फ्रॉक घेण्याएवढे पैसे निश्चितपणे मिळतील.’

“त्याच्या या बोलण्या - वागण्यानं ती घाबरूनच गेली आणि ती नेहमी ज्या खिडकीतून जेवण आत देत असे त्या खिडकीकडे धावली. ती उघडीच होती आणि हंटर आतमध्ये एका स्टुलावर बसला होता. ती त्याला काय झालं ते सांगणार एवढ्यात तो अनोळखी इसमच तिथे येऊन पोहोचला.

“ ‘गुड इव्हिनिंग,’ तो इसम खिडकीतून आत डोकावत म्हणाला, ‘मला तुझ्याशी दोन शब्द बोलायचे आहेत.’ तो हे बोलत असताना त्याच्या हातात कागदाचा छोटासा लखोटा दिसल्याचं ती मुलगी शपथपूर्वक सांगते.

“ ‘तुमचं इथे काय काम आहे?’ त्या आतमध्ये बसलेल्या मुलानं विचारलं.

“ ‘तुझा खिसा थोडाफार गरम होईल असंच काम आहे.’ त्या इसमानं उत्तर दिलं. ‘तुम्ही वेसेक्स कप शर्यतीमध्ये सिल्व्हर ब्लेझ आणि ब्रेयर हे दोन घोडे उतरवणार आहात. आता मला एक गोष्ट सरळ सरळ सांग म्हणजे तुझा फायदाच होईल. बेयार्ड पाच फ्लॉगात शंभर यार्ड पुढे जातो आणि तुम्ही आपले पैसे त्याच्यावरच लावणार आहात हे खरं आहे का?’

“ ‘अच्छा! म्हणजे तुम्ही दलालांसाठी बातमी काढायला आलात तर,’ तो मुलगा ओरडला. ‘अशा लोकांना किंग्स पायलंडमध्ये कसं वागवलं जातं ते तुम्हाला दाखवतो’ असं म्हणून तो कुत्र्याला सोडण्यासाठी धावला. ते बघून ती मुलगी घराच्या दिशेनं पळाली. पळता पळता तिनं मागे वळून बघितलं तेव्हा तो इसम खिडकीतून डोकावतानाच दिसला. मात्र मिनिटभरानं हंटर कुत्र्याला घेऊन बाहेर पडला तेव्हा तो तिथे नव्हता. त्यानं घराभोवती फेरी मारली पण त्या इसमाचा कुठेही मागमूस लागला नाही.”

“ ‘एक मिनिट!’ मी बोललो. “तो मुलगा कुत्र्याला घेऊन बाहेर पडला तेव्हा तबेल्याचा दरवाजा उघडाच होता का?’”

“शाबास वॉटसन, शाबास!” माझा मित्र म्हणाला, “मलाही हा मुद्दा अत्यंत महत्त्वाचा वाटला. मी काल डार्टमूरला विशेष तार करून खुलासा मागवला. त्या मुलां बाहेर पडण्यापूर्वी दरवाजाला कुलूप लावलां होतं आणि ती खिडकी कुणाही माणसाला आत शिरता येईल एवढी मोठी नव्हती.

“आपले जोडीदार येईपर्यंत हंटर थांबला. नंतर त्यां स्ट्रेकरला बोलावून घेतलां आणि घडलेला प्रकार सांगितला. स्ट्रेकरला या घटनेचा काहीच उलगडा झाला नाही पण तो चांगलाच संतापला. त्यामुळे तो अस्वस्थ झाला हे मात्र नक्की! त्याची पत्नी रात्री झोपेतून जागी झाली तेव्हा तिला तो कपडे करीत असलेला दिसला. तिं विचारलं तेव्हा आपल्याला घोड्यांच्या काळजीं झोप लागत नाही, तबेल्यापर्यंत जाऊन सारं काही ठीक आहे ना हे बघून येतो असं त्यां उत्तर दिलं. त्यावेळी बाहेर पाऊस पडत होता म्हणून तिं त्याला न जाण्याची विनंती केली पण त्यां तिकडे दुर्लक्ष केलं आणि मोठा रेनकोट अंगावर घालून बाहेर पडला.

“सकाळी सात वाजता स्ट्रेकरची पत्नी जागी झाली तेव्हा आपला नवरा अजूनही परत आला नसल्याचं तिच्या लक्षात आलं. तिं घाईघाईनं कपडे बदलले. मोलकरणीला बोलावलं आणि दोघी तबेल्याकडे निघाल्या. तबेल्याचा दरवाजा सताड उघडा होता. आतमधे हंटर एका खुर्चीवर लोळागोळा झालेल्या स्थितीत पडला होता. घोड्याची जागा मोकळी होती आणि प्रशिक्षकाचा कुठेही पत्ता नव्हता.

“दुसरी मुलं चारा आणि खोगीर ठेवण्याच्या खोलीत माळ्यावर झोपली होती. त्यांना उठवून आणण्यात आलं. ते दोघेही गाढ झोपणारे असल्याने त्यांना रात्री कसलाही आवाज ऐकू गेला नव्हता. हंटर कुठल्यातरी मादक द्रव्याच्या प्रभावाखाली असावा कारण काही केलं तरी त्याला जाग येत नव्हती. अखेर त्याला तसंच सोडून दोन मुलं आणि दोन्ही स्त्रिया घोडा व त्याच्या प्रशिक्षकाच्या शोधासाठी बाहेर पडली. त्यांना वाटत होतं की स्ट्रेकर घोड्याला फिरवून आणण्यासाठी गेला असावा म्हणून ते घराजवळच्या एका टेकाडावर चढले. इथून आजूबाजूचं माळरान अगदी स्पष्टपणे दिसतं पण तिथेही त्यांना काही आढळून आलं नाही. आता मात्र त्यांना काहीतरी बरं-वाईट झालं असल्याची भीती वाटू लागली.

“तबेल्यापासून अडीच तीन मैलांवर जॉन स्ट्रेकरचा ओव्हरकोट एका झुडपावर फडफडत असलेला त्यांना दिसला. त्या झुडपापलीकडे एक खड्डा होता आणि या खड्ड्याच्या तळाशी त्यांना दुर्दैवी प्रशिक्षकाचा मृतदेह आढळला. त्याच्या